

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

BOEKENRUBRIEK

Ongelijkheid in de 21ste eeuw

Grusky, D.B., & Hill, J. (2018). *Inequality in the 21st century: A reader*. New York: Routledge. ISBN 978-0-8133-5064-6, 506 pp.

Ongelijkheid is een veelbesproken onderwerp in de sociale wetenschap, en er is een uitgebreide literatuur ontstaan over ongelijkheid in zijn vele verschijningsvormen. Zowel voor de beginnende als de gevorderde onderzoeker op dit gebied kan het wat overweldigend zijn om in dit landschap het spreekwoordelijke kaf van het koren te scheiden. Op dit punt biedt het werk van Grusky en Hill een uitkomst. Overkoepelend vraagt de redactie zich af waarom een toegenomen modernisering, een nadruk op gelijke kansen en een primaat van *achievement* boven *ascription* op veel vlakken niet heeft geleid tot het verdwijnen van ongelijkheden, en niet tot sociale mobiliteit voor eenieder die zich daarvoor inspant. De poging van de redactie om antwoorden op deze vraag te vinden, biedt een goed inzicht in de vormende werken van het onderzoek naar ongelijkheid, van Marx en Weber, via Mills en Granovetter, tot Piketty. Het boek begint goed voor de breed geïnteresseerde lezer: met een aantal klassiekers, die opgeteld een aangenaam brede kijk hanteren op het begrip 'ongelijkheid'. Marx kijkt met zijn 'klassen' naar economische ongelijkheid en Weber met zijn 'statusgroepen' naar sociale ongelijkheid, terwijl DuBois raciale ongelijkheid tussen blank en zwart beziet, en Perkins Gilman genderongelijkheid tussen mannen en vrouwen. Voor sommigen zullen deze stukken bekende kost zijn, maar ze kunnen in een bundel als deze niet ontbreken.

Na de klassiekers komen een aantal werken over inkomens- en vermogensongelijkheid. Saez beschrijft bij wijze van context de groeiende inkomensongelijkheid in de Verenigde Staten, waarna de overige werken zich bekommeren om de oorzaken: *skill biased technological change* (Goldin & Katz), beloningen aan de top (Frank), en zaken die onder een brede noemer van institutionele deregulering geschaard zouden kunnen worden (Hacker & Pierson). Dat de institutionele context in de Verenigde Staten radicaal anders is dan die van Nederland, doet aan de kracht van de bevindingen weinig af. De isomorfe druk die globalisering uitoefent op nationale verzorgingsstaten en economieën, maakt waarschijnlijk dat we ook in Nederland voor beleidskeuzes komen te staan die gebaat zijn bij ervaringen uit de VS (zie bijvoorbeeld: Rodrik 2011).

De sectie over 'the one percent' is enigszins misleidend getiteld. De titel doet vermoeden dat het hier uitsluitend gaat over de top van de inkomensverdeling, maar de reikwijdte van de artikelen had 'de elite' een meer passende titel gemaakt. Eigenlijk bevat de sectie geen hoofdstukken die sec over de 1% gaan, tenzij we de impliciete aanname doen dat 'the power elite' (Mills), 'the new intellectual class' (Gouldner), 'the new upper class' (Brooks) en 'the privileged' (Khan) ook allemaal tot deze inkomensgroep behoren. Dit is een ongepaste en onnodige aanname. De hoofdstukken maken goed duidelijk dat de elite zich niet enkel of primair onderscheidt door haar financiële positie, maar ook door macht,

privilege, cultuur en habitus. Juist voor een dergelijke cumulatie van hulpbronnen is recent aandacht gevraagd (Savage et al. 2013; Vrooman et al. 2014).

Waar bij de eerdere stukken over de relatie tussen ongelijkheid en de institutionele opmaak van de Verenigde Staten al opviel dat de VS en Nederland wel erg verschillen, geldt dit des te meer voor de sectie over armoede. De studies in deze sectie zijn uitermate rijk en de etnografische studies naar de leefwereld van mensen aan de absolute onderkant van de inkomensverdeling, waaronder die van Ehrenreich, zijn steeds fascinerend en vaak verontrustend. Wel onderzoeken veel studies, waaronder die van Owen & Sampson en Massey & Denton, de relatie tussen armoede en ruimtelijke segregatie: een typisch Amerikaanse preoccupatie die te maken heeft met sterke gettovorming in Amerikaanse binensteden. Hoewel deze hoofdstukken interessante *cautionary tales* vertellen over wat niet te doen, is hun directe relevantie voor de Nederlandse context niet altijd even duidelijk.

Zoals de redactie van het boek in de begeleidende tekst ook aangeeft, loopt dwars door debatten over ongelijkheid het onderscheid tussen ‘gelijkheid van kansen’ en ‘gelijkheid van uitkomsten’. Het laatste wordt dikwijls geaccepteerd als het eerste geborgd is. Het beeld dat naar voren komt uit de sectie over mobiliteit, stemt in dit kader vrij negatief: een tekort aan economische (zie bijv. Reardon), sociale (zie bijv. Granovetter), en culturele hulpbronnen (zie bijv. Johnson, Grusky, Di Carlo & Pollak) blijkt sinds de Tweede Wereldoorlog zowel intra als intergenerationeel een sterkere ongelijkheids-bestendigende werking te hebben gekregen. Deze bestendiging kan nog bekrachtigd en potentieel zelfvoorzienend worden wanneer groepen waartussen geen uitwisseling plaatsvindt grotendeels afgezonderde ‘sociale segmenten’ vormen, en binnen die segmenten hun oordelen en ideeën over anderen en de maatschappij niet meer uitgedaagd zien (Vrooman et al. 2014).

Ook de sectie over etnische ongelijkheid heeft een duidelijk Amerikaans karakter, met centrale rollen voor ‘blacks’ en ‘Latino’s’. De lessen uit deze hoofdstukken zijn in veel gevallen goed te vertalen naar de Nederlandse context: ook hier verkleint een etnische naam op een cv de kans om op sollicitatiegesprek te mogen komen, zoals Bertrand en Mullainathan laten zien (Andriessen, Van der Ent, Van der Linden & Dekker, 2015) en ook hier is het aannemelijk dat iemand met bijvoorbeeld een Arabisch uiterlijk zal moeten omgaan met *stereotype threat*, zoals Steele beschrijft. En ook de les dat etnische ongelijkheid en economische ongelijkheid hand in hand gaan zoals Wilson aangeeft, blijft, hoewel bekend, relevant voor Nederlands integratiebeleid.

Als er één theater van ongelijkheid is waar we vrij ver zouden moeten zijn met het neerhalen van institutionele barrières, dan is dat op het gebied van de genderongelijkheid. Dat zowel in Nederland als de VS de ongelijkheden tussen mannen en vrouwen op de arbeidsmarkt hardnekkig zijn (Portegijs & Van den Brakel, 2016), wijten de auteurs uit deze sectie dan ook vrij eensluidend aan de culturele aspecten van ‘doing gender’ (Lorber). Zo is ongelijkheid een gevolg van de onbewuste preconcepties die mensen hebben over mannen(werk) en vrouwen(werk) (Levanon & Grusky), en leidt discriminatie van vrouwen (Goldin & Rouse) en homoseksuele mannen (Tilcsik) tot verticale ongelijkheid. Andersen en Hill Collins attenderen de lezer er daarbij op dat intersecties van gender, ras en klasse ongelijkheden verder kunnen bekrachtigen en bestendigen.

We kunnen veronderstellen dat ongelijkheid problematischer is naarmate het meer cumuleert, en naarmate het inter- en intra-generatieel meer bestendig is. We zagen de bestendigende werking van ongelijkheid al in de sectie over mobiliteit, maar ook in de sectie over de spill-overs komt dit thema terug: doordat ouders uit verschillende sociale klassen andere opvoedstrategieën hanteren, geven zij hun kinderen een meer of minder 'effectieve' habitus mee (Lareau). Daarbij laten de auteurs in deze sectie zien dat klasse-ongelijkheid samen pleegt te vallen met ongelijkheid in termen van gezondheid (Lutfey & Freese) en ruimtelijke segregatie (Reardon & Bischoff). Enigszins opvallende afwezigen in deze sectie zijn wellicht Wilkinson en Pickett (2009), die in hun veelgeprezen werk 'The Spirit Level' vergelijkbare inzichten in een internationale macro-context formuleerden en daarmee het debat over inkomensongelijkheid een stevige impuls gaven.

De laatste sectie behandelt mogelijke beleidsopties. Hierbij moet worden aangekend dat de titel van de sectie 'Moving towards equality' wederom wat misleidend is. Het voorgestelde beleid zou strikt genomen hoogstens indirect iets aan ongelijkheid doen, maar des te meer aan de uitwassen ervan: armoede aan de onderkant van de inkomensverdeling en topsalarissen aan de bovenkant. Het is begrijpelijk dat de redactie van het boek handelingsperspectieven wil verkennen, maar deze sectie kan op de lezer overkomen als een verplicht nummer. Een deel van de beleidsopties voelt als open deuren – minimumloon (Holzer) en macht voor aandeelhouders (Bebchuck & Fried) – en andere zijn weinig creatief en/of door de tijd enigszins ingehaald – flexicurity (Cohen & Sabel) en investeren in vaardigheden (Dweck).

De moderniseringsthese, waar Grusky en Hill het belang van onderzoek naar ongelijkheid in de inleiding van deze publicatie aan koppelen, veronderstelt dat ongelijkheden minder dan vroeger cumuleren en samenvallen met ascriptieve kenmerken van groepen (Beck, 1992), en minder dan vroeger inter- en intra-generatieel bestendig zijn (vanwege *equal opportunity*). Meerdere hoofdstukken in deze publicatie laten echter zien dat deze zaken hardnekkiger zijn dan we veronderstellen, en ook in Nederland is recent aangetoond dat er groepen te onderscheiden zijn die te maken hebben met een opeenhoping van 'tekorten' (Vrooman et al., 2014). Hoewel het boek voor de Nederlandse lezer soms wat sterk op de VS gericht is en de beleidsaanbevelingen wat teleur kunnen stellen, zijn het boek en de werken daarin van grote waarde voor mensen die serieus werk willen maken van het denken over ongelijkheid.

Martin Olsthoorn, Sociaal en Cultureel Planbureau
E-mail: m.olsthoorn@scp.nl.

Literatuur

- Andriessen, I., Van der Ent, B., Van der Linden, M., & Dekker, G. (2015). *Op afkomst afgewezen*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Beck, U. (1992). *Risk society; Towards a new modernity*. London: Sage.
- Portegijs, W., & Van den Brakel, M. (2016). *Emancipatiemonitor 2016*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

- Rodrik, D. (2011). *The globalization paradox: why global markets, states and democracies can't coexist*. Oxford: Oxford University Press.
- Savage, M., Devine, F., Cunningham, N., Taylor, M., Li, Y., Hjellbrekke, J., Le Roux, B., Friedman, S., & Miles, A. (2013). A new model of social class? Findings from the BBC's great British class survey experiment. *Sociology*, 47(2), 219-250.
- Vrooman, C., Gijsberts, M., & Boelhouwer, J. (2014). *Vershil in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Wilkinson, R., & Pickett, K. (2009). *The spirit level: Why more equal societies almost always do better*. Londen: Allen Lane.

Emancipatiebeleid in Nederland

Van Doorne-Huiskes, A., Römken, R., Schippers, J., & Wiersma, A. (2017). Van privéprobleem tot overheidszorg: Emancipatiebeleid in Nederland. Zoetermeer: Lectureum. ISBN 978-90-4844-293-5.

Er zijn weinig zo spectaculaire trends op de arbeidsmarkt als de toegenomen arbeidsdeelname van vrouwen. Werkte in 1970 nog 35% van de vrouwen, in 2017 was dit toegenomen tot 62% (CBS, 2018). Het is voor de huidige generatie jonge vrouwen moeilijk voor te stellen dat 'Eene gehuwde vrouw geen arbeid mag verrichten' en dat 'Als de vrouw wil blijven werken, ze niet moet trouwen.' Toch is het niet zo heel lang geleden dat dit aan de orde van de dag was. Het is boeiend om te zien hoe de emancipatie van vrouwen, de opvattingen hierover en het beleid zich hebben ontwikkeld in de afgelopen decennia. Dit boek geeft een mooi beeld van de geschiedenis van het emancipatiebeleid in Nederland. Het is ingedeeld naar tijdspannen: in negen hoofdstukken wordt het overheidsbeleid van vóór 1945 beschreven tot recent, het einde van het kabinet-Rutte II (2017).

Het boek is beslist geen saaie verhandeling over wijzigingen in wetgeving, maar beschrijft rijkelijk de context waarin het emancipatiebeleid tot stand kwam. De eerste hoofdstukken gaan over de periode tot midden jaren zeventig, waarin er nog geen emancipatiebeleid was. Wel voerde de overheid soms beleid dat direct gevolgen had voor vrouwen. Vooral in de jaren dertig tot vijftig zag de overheid het als haar taak om vrouwen van de arbeidsmarkt te weren om de belangen van de mannelijke kostwinner en die van het gezin te behartigen. Zo gold tot 1955 een verbod op arbeid door getrouwde vrouwen in overheidsdienst. Het boek illustreert levendig de maatschappelijke opvattingen over de positie van vrouwen in die periode ten aanzien van het recht op onderwijs, betaald werk en politieke stem. Illustratief zijn bijvoorbeeld de passages over de in 1953 verschenen handleiding 'Zo helpt u uw man vooruit' (de man maakt carrière, de vrouw is dienend) en de constatering van psychiater en hoogleraar Cees Trimbos dat het gebrek aan mogelijkheden tot zelfontplooiing en zingeving voor vrouwen in die tijd ernstige psychische en lichamelijke problemen tot gevolg had. De passages over het leven en werk van de pioniers van de vrouwenemancipatie lezen als een spannende roman.

Na de roerige jaren zestig, waarin onder meer de tweede feministische golf ontstond, sijnpelde dit gedachtegoed door naar het beleid. Halverwege de jaren